

Evaluatie Pilot Lichte Langdurige Ondersteuning

Silas de Bruijn, Gemeente Ede

Wim Dekker, Christelijke Hogeschool Ede

Albert van Dieren, Christelijke Hogeschool Ede

Oktober 2023

LICHTE LANGDURIGE ONDERSTEUNING

1. Aanleiding

Het Expertiseteam Reikwijdte Jeugdhulpplicht van de Vereniging Nederlandse Gemeentes (VNG) stelt dat niet eerder zoveel jeugdigen gebruik maakten van specialistische jeugdhulp (VNG, 2020; ZonMw, 2018). Nederland kent 3,3 miljoen minderjarigen. Eén op de 10 hiervan ontving in 2019 jeugdhulp. Twintig jaar geleden was deze verhouding één op 27 (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2020). De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2021) stelt dat door deze blijvende toestroom de houdbaarheid van het stelsel in gevaar komt doordat kosten blijven stijgen en er onvoldoende personeel zal zijn.

De grootste toename van jeugdhulp is zichtbaar binnen de ambulante jeugdhulp (CBS, 2020). In zowel het aantal kinderen als in de lengte van een jeugdhulptraject (CBS, 2020). Binnen ambulante jeugdhulp staat het ondersteunen of begeleiden van kinderen en jeugdigen centraal. In 2019 ontvingen 294.000 kinderen een vorm van ambulante jeugdhulp; een toename van 10,8 procent ten opzichte van 2015. De duur van een jeugdhulptraject was in 2019 361 dagen (CBS, 2020).

In de Jeugdhulpregio FoodValley is de landelijke tendens ook zichtbaar. Ambulante jeugdhulp blijft stijgen, zowel in kosten als lengte van trajecten. Een reden hiervoor wordt genoemd in de voortgangsrapportage van de jeugdhulpregio (FoodValley 2021). “Het loslaten van jeugdigen en gezinnen is moeilijk. Ook wordt het oprekken van de geboden zorg die onder de Jeugdwet valt genoemd. Daarnaast is ook de huidige context waarbinnen kinderen opgroeien van invloed op de lengte van jeugdhulptrajecten”.

Vanuit de werkvloer komt het signaal dat er voor een kwetsbare doelgroep geen passend zorgaanbod lijkt. Medewerkers van de

lokale teams geven aan dat sommige kwetsbare gezinnen het net niet zelfstandig redden. Binnen de huidige jeugdhulpproducten stopt de begeleiding na een aantal maanden en is altijd specialistisch van aard. Gezinnen vallen terug in oud gedrag en hebben opnieuw jeugdhulp nodig. Hierdoor wordt het rendement van de geboden hulp tenietgedaan. Het lukt deze gezinnen niet om zonder hulp te kunnen, zij hebben immers een beperking of kwetsbare belastbaarheid waar altijd aandacht voor zal moeten blijven. Gezinnen geven aan behoefte te hebben aan beschikbaarheid van een professional door alle ontwikkelingsfasen heen. Zorg om weer bij op te veren. Een vertrouwd persoon die in en uit kan voegen wanneer nodig, die direct gebeld kan worden als er even contact nodig is zodat zij het zelf wel redden als hun draagkracht zo wordt verstoord dat het zelf niet lukt. Er ontbreekt een vorm langdurige, lichte en laagdrempelige ondersteuning. Daarmee is ook het plan ontstaan om de (on)mogelijkheden van een dergelijk aanbod verder te onderzoeken in de pilot Lichte Langdurige Ondersteuning (LLO).

2. Opzet Pilot

Tijdens de pilot willen we onderzoeken welke factoren bijdragen aan het voorkomen van crisissituaties en aan het verminderen van de noodzaak voor specialistischere vormen van hulp. In dit kader hebben we gedurende de periode van september 2022 tot en met juni 2023 elf gezinnen gevolgd die bekend waren bij het Sociaal Team of het Toegangsteam Jeugd van de gemeente Ede.

Dit deden we samen met partners uit de sociale basis (Malkander, Opella en Stimenz), twee specialistische jeugdhulpaanbieders (Stichting Rooz en Samen), de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) en een procesbegeleider vanuit de gemeente Ede.

Doelgroep

De doelgroep betreft gezinnen met een duurzame hulpvraag. We denken dan aan gezinnen die in de verschillende levensfasen van hun opgroeiende kinderen vragen voor hulpverlening hebben. Daarnaast zijn het gezinnen met een lange geschiedenis van verschillende hulpverleningsvormen en organisaties. De duurzame hulpvraag kan multicomplex zijn. Dit betekent dat het niet mogelijk is om op voorhand één doelgroep te beschrijven. Elk gezin heeft een eigen profiel en een eigen beschrijving van de situatie. Wel gaat het om multicomplexe problematiek waarbij vragen of problemen op verschillende leefgebieden zijn en waarin vaak een wisselwerking is tussen ouder- en kindfactoren waardoor de problematiek in stand gehouden wordt.

De ingebrachte gezinnen geven een representatief beeld van de doelgroep LLO van de gemeente Ede. Het betrof autochtone-, nieuwe Nederlandse- (2-3e generatie) en vluchtelingen gezinnen. Het opleidingsniveau van ouders varieerde van weinig tot geen opleiding, LBO, MBO, HBO en WO.

Werkwijze

De gezinnen werden aangemeld bij de procesbegeleider, waarna er gesprekken plaatsvonden met de gezinsregisseur of een medewerker van het Toegangsteam om te beoordelen of het gezin in overeenstemming was met de eerder beschreven doelgroep en of ze baat zouden hebben bij lichtere vormen van ondersteuning. Uiteraard moest het gezin zelf ook instemmen met de aanmelding.

Vervolgens voerde de onderzoeker van de CHE samen met de gezinsregisseur een verkennend gesprek met de ouder(s). Leidraad voor het gesprek waren de volgende vragen:

- wat is helpend geweest de afgelopen jaren aan hulpverlening,
- wat hebben jullie geleerd,

- waar hebben jullie in de toekomst baat bij qua ondersteuning van het (in-)formeel netwerk.

Deze informatie werd vervolgens gepresenteerd tijdens een leerbijeenkomst georganiseerd door de CHE, waar alle partners binnen de pilot aanwezig waren. Na eventuele vragen ter verduidelijking volgde een gezamenlijke discussie over welke ondersteuning of hulp het beste zou aansluiten bij de behoeften van de gezinnen. Hierbij stond de vraag vanuit het gezin centraal, en niet zozeer de beperkingen in het aanbod vanuit de organisatie. Ook werd inzichtelijk gemaakt wat eventueel nog ontbrak binnen het huidige aanbod. Samen onderzochten we de uitdagingen waarmee organisaties worden geconfronteerd bij het leveren van zorg en welke aspecten van samenwerking juist goed verliepen.

Tot slot kon de gezinsregisseur of een medewerker van het Toegangsteam na afloop van de bijeenkomst verder met een concreet aanbod, of werden er vervolgspraken gepland om dit nader te verkennen.

Daarnaast vond elke drie maanden een beleidsbijeenkomst op beleids- of managementniveau plaats met alle deelnemende organisaties om de voortgang en de opgedane inzichten uit de leerbijeenkomsten te bespreken.

3. Wat hebben we gezien op het niveau van gezinnen en hulpverlening?

1. Wat opviel was dat een grote groep ouders zelf traumatische ervaringen in het verleden hadden opgedaan of waren in hun jeugd geconfronteerd met intergenerationeel onrecht. Deze ervaringen leken gedurende de opvoeding opnieuw

- getriggerd te worden. De beschikking werd in deze gevallen afgegeven voor de kinderen.
2. Tijdens de gesprekken werd duidelijk dat een grote groep ouders 'hulpverlening moe' te was. Een van de ouders vertelde dat haar kind haar vroeg, toen er een nieuw hulpverleningstraject zou worden opgestart: "Mama, moeten we weer praten met die mensen". Zeker van gezinnen waar veel specialistische hulp was ingezet, gaven ouders aan dit als belastend ervaren te hebben. Dit werd deels veroorzaakt door het feit dat veel LLO-gezinnen niet de opgestelde doelen, horende bij het gestarte arrangement, haalden. Dit had een negatief effect op de zelfbeleving van de ouder(s). Elke keer voelden zij zich opnieuw gediagnostiseerd als niet competente ouders. Een voorbeeld hiervan is: een IAG-medewerker die elke week weer opnieuw kon starten met het blussen van brandjes en niet toe kwam om te werken aan de met het gezin opgestelde doelen. Die wekelijkse momenten werden als waardevol beleefd, maar in de systematiek betekende dit dat de doelen niet gehaald werden.
 3. Op de vraag waar het gezin naar verlangde antwoordde bijna iedereen: naar rust. De ondersteuning die zij aangaven nodig te hebben moet flexibel zijn en beschikbaar op die momenten dat het hen te veel wordt. Dit waren meestal momenten die buitende reguliere kantoortijden vielen, maar die wel voorspelbaar waren voor de ouders. Dit vraagt van het hulpverleningsaanbod dat het een flexibeler/vloeibaarder karakter zou moeten hebben.
 4. De ondersteuningsvragen van de ouders waren vaak praktisch van aard. Ouders gaven aan wel weet te hebben van theoretische concepten maar de toepasbaarheid naar de dagelijkse praktijk te missen.
 5. Tijdens een aantal voorbesprekingen kwam naar voren dat sommige ouders een netwerk had ontwikkeld waar men even op terug kon vallen. Meestal waren dit mensen uit de buurt die weet hadden van de kwetsbare thuissituaties. Hun ondersteuning bestond uit het even op de kinderen te passen of activiteiten met ze te ondernemen. Deze ondersteuning was meestal "spontaan" ontstaan.
 6. Bij een aantal gezinnen viel op dat sommige hulpverleners gedurende meerdere jaren actief betrokken waren bij een gezin. Op het moment dat dan de hulpverlener moet of besluit om af te bouwen of te stoppen, ontstaat er een sterk gevoel van onbehagen bij de ouder(s). Het onbehagen bestaat uit angst dat men het niet zelf kan (aangeleerde hulpeloosheid?) of dat als er afgebouwd is en het zou in de toekomst niet goed zou gaan men weer onder aan de wachtlijst zou komen.
 7. Tijdens de besprekingen in de leerbijeenkomsten werden er vaak praktische oplossingen gezocht en gevonden voor de gezinnen. Die lagen veelal op het terrein van ondersteuning bij het gewone leven en niet of nauwelijks in termen van specialistische hulp.
 8. Soms bleek het een uitdaging zijn om vraag en aanbod succesvol op elkaar af te stemmen. De complexiteit van gezinssituaties vereist een zekere mate van flexibiliteit van de betrokken partners, dat is soms nog even wennen. Het is belangrijk dat betrokkenen hiertoe worden uitgenodigd en hiervoor de ruimte voelen.

9. Een andere belangrijke leerervaring was dat het voor ouders verassend was om te kunnen vertellen over wat er gewerkt had, waar ze trots op waren wat er bereikt was en waar ze in de toekomst behoefte aan hebben met betrekking tot ondersteuning. Het samen op zoek gaan naar nieuwe manieren hoe om te gaan met de bezorgdheden werd door ouders als prettig ervaren.

4. Wat hebben we gezien op beleidsniveau?

1. Tijdens de leerbijeenkomsten werd duidelijk dat er een grote vraag was naar het Home-Start aanbod van Malkander. Dit voorziet in wekelijkse of tweewekelijkse ondersteuning door vrijwilligers aan gezinnen, met aandacht voor opvoeding, een luisterend oor, en de mogelijkheid om advies te ontvangen wanneer nodig. Het bleek dat de beschikbare plekken voor dit aanbod snel werden ingenomen, terwijl de vraag nog altijd hoog was. Ook andere vormen van vrijwillige inzet bleek lastig te realiseren door een tekort aan beschikbare vrijwilligers.

Een ander aspect dat soms de betrokkenheid van een vrijwilliger beperkte, was de noodzaak van een signalerende rol. Het tijdig kunnen identificeren van zorgwekkende signalen en hierop passende actie ondernemen, met name in gevallen van complexe gezinsproblematiek, is niet altijd een taak die volledig aan een vrijwilliger kan worden overgelaten.

Tegelijkertijd blijkt ook dat de afstemming tussen formeel en informeel juist rond deze gezinnen lastig is. Het moet

betrouwbaar zijn in inzet en continuïteit en in het informele aanbod is dat moeilijk te organiseren. Dit is wel iets wat met informele organisaties besproken zou kunnen worden: is er een aanbod denkbaar dat gegarandeerd is, kwaliteit voldoende heeft en waar voldoende vrijwilligers voor te vinden zijn? En wat kost dat aan professionele begeleiding. Bij de ontwikkeling van dit aanbod moeten ook gezinsregisseurs betrokken worden.

2. Gezinsregisseurs vonden het spannend om in hun keuken te laten kijken, maar gingen elke keer voldaan naar huis. Uitzoomen en collegiaal meedenken wordt zeer gewaardeerd en is helpend, ook voor de professionele blik.
3. Het beschikbare aanbod van specialistische hulp is niet altijd passend bij de behoefte en brengt eigen negatieve effecten met zich mee. Zie ook punt 2 in de vorige paragraaf. De hulpverleningssystematiek met doelen, meten en trajecten sluit niet altijd aan bij behoefte aan meelopen, in het leven zelf ondersteunen, meedenken, praatpaal zijn. Ook in de LLO-leerbijeenkomsten wordt soms nog teveel vanuit het aanbod gedacht.
4. De grond waarop hulp wordt verleend is zorg voor de kinderen. De problematiek ligt relatief vaker bij de ouders. Dit is niet alleen relevant met oog op budgetten. Het laat ook zien dat volwassenen zonder kinderen moeilijk in beeld komen of wellicht minder hulp krijgen. En het leidt niet altijd tot passende hulpverlening.
5. Daar waar de ondersteuning niet binnen de informele sfeer kan worden opgepakt is er vanuit de gezinsregisseurs behoefte aan MBO-geschoolde medewerkers wiens

betrokkenheid meer gericht is op ontlasten dan op doelgerichte interventies.

6. Enkele casussen hadden een cultuursensitief karakter en lag de problematiek deels erin dat er weinig aansluiting was met de samenleving. Juist in die situaties is het nog meer nodig uit te zoomen en je af te vragen of de geboden hulp ook de nodige hulp is.
7. Gezinsregisseurs, maar ook wij binnen LLO, mogen vaker met het eigen netwerk rond de gezinnen werken. Bij de LLO-bijeenkomsten zaten geen vertegenwoordigers van het eigen netwerk, terwijl die veel weten en weten wat werkt.
8. Bij de inzet van ondersteuning uit de sociale basis is het van belang om duidelijke afspraken te maken over veiligheid en de specifieke rol die deze ondersteuning daar wel of niet in speelt. De verwachtingen over en weer waren op voorhand niet altijd even helder. Bijvoorbeeld het opstellen van een veiligheidsplan en het toezicht op de naleving ervan is het goed bij de start helder te zijn over ieders rol en verantwoordelijkheid.
9. Het leren tijdens de LLO-bijeenkomsten werd in onze ogen vergroot door aanwezigheid van derden. Derden helpen om uit vaste handelingspatronen te stappen en om de vraag achter de vraag op tafel te krijgen.

5. Wat ging goed en wat minder tijdens de pilot?

Aanmeldingen

Aan het begin van de pilot werd verwacht dat er voldoende meldingen zouden zijn om vanaf september alle gezinnen van begin tot eind te kunnen volgen. Desondanks bleken de

aanmeldingen voor LLO zeer moeizaam op gang te komen. De procesbegeleider heeft onderzocht wat de oorzaken hiervan waren:

- Al veel wisseling aan hulpverleners, niet willen belasten met wederom nieuwe gezichten.
- Onvoldoende beeld van wat LLO in de praktijk inhoudt en wat de meerwaarde kan zijn.
- In theorie wel een potentiële casus kunnen bedenken, maar in de praktijk door de drukte van alle dag niet de ruimte vinden om aan te melden.
- Dynamiek in gezinnen, waardoor wat op een moment passend kan zijn aan inzet vanuit LLO, later weer achterhaald is.

In eerste instantie was het de bedoeling dat ouders ook tijdens de leerbijeenkomsten aanwezig zouden zijn. In de praktijk bleek dit echter een drempel te vormen voor gezinnen om zich aan te melden, en bovendien was het niet haalbaar. Het was begrijpelijk dat gezinnen het als een extra belasting ervoeren om deel te nemen aan een casusoverleg met een groep onbekende mensen. Om deze reden hebben we na de eerste twee leerbijeenkomsten besloten om de aanpak aan te passen. Nu heeft de CHE eerst een gesprek met het gezin aan de hand van de eerder genoemde vragen, waarna de leerbijeenkomst zonder het gezin plaatsvindt.

Als gevolg hiervan heeft de procesbegeleider in de eerste zes maanden van de pilot aanzienlijk veel tijd besteed aan het werven van meldingen en zijn er tot ver in de pilot nieuwe gezinnen aan toegevoegd.

Inzet sociale basis

Van de in totaal 11 gezinnen is het gelukt om bij 9 van hen daadwerkelijk ondersteuning vanuit de sociale basis in te zetten,

zowel op vrijwillige als professionele basis. Bij deze gezinnen heeft LLO geleid tot de afname van specialistische jeugdhulp. Bij 8 gezinnen kon de specialistische hulp in zijn geheel stoppen.

In gevallen waar het niet lukte om ondersteuning vanuit de sociale basis in te zetten, lijkt dit voornamelijk te worden veroorzaakt door de complexe dynamiek waarin sommige ouders zich bevinden en terughoudendheid ten opzichte van het toelaten van een nieuw persoon in hun leven.

Omdat we niet met alle gezinnen zijn gestart aan het begin van de pilot en tot laat in de pilot nieuwe gezinnen zijn toegevoegd, kunnen we geen nauwkeurig beeld geven van de kostenbesparing die LLO heeft gerealiseerd. We kunnen echter wel een ruwe schatting maken. Gedurende het jaar 2022 bedroegen de gemiddelde kosten voor ambulante begeleiding van de deelnemende gezinnen € 8.920 per gezin. In totaal voor 11 gezinnen samen kostte dit € 98.120. Voor de inzet van medewerkers uit de sociale basis is in totaal 10 uur per week berekend voor de deelnemende gezinnen samen.

Zetten we deze kosten voor hulp uit de sociale basis af tegen de kosten voor specialistische jeugdhulp dan komen we uit op het volgende:

	Kosten op jaarbasis per gezin	Kosten op jaarbasis totaal
Specialistische hulp	€ 8.920	€ 98.120
Hulp uit de sociale basis	€ 2.383	€ 26.213
Besparing	€ 6.537	€ 71.907

Dit betekent een kostenbesparing van 73,3%.

Verder hebben we de gezinnen schriftelijk benaderd met een korte vragenlijst om de geboden ondersteuning te evalueren. Helaas

hebben we ondanks verschillende pogingen, nog geen reactie mogen ontvangen.

6. Aanbevelingen

1. Ga vooral door met het organiseren van LLO-leerbijeenkomsten. Het helpt praktisch om problemen op te lossen. Maar het is ook leerzaam. En het geeft zicht op de praktijk met oog op beleid. Het aantal bijeenkomsten is nu nog te laag geweest. Het is waardevol als deze bijeenkomsten worden geleid door iemand die geen deel uitmaakt van het team. Hier heb je een voorzitter voor nodig die:

- Eén keer per maand een leerbijeenkomst plant. Daar zijn in ieder geval de partners uit de sociale basis bij aanwezig, de gezinsregisseur die een casus inbrengt en waar mogelijk een afvaardiging uit het netwerk. Aanvullend kunnen aanbieders voor specialistische jeugdhulp gericht aanhaken waar de gezinsregisseur het relevant acht.

De gezinsregisseur bespreekt voor de leerbijeenkomst de volgende drie vragen met het gezin worden:

- a. wat is helpend geweest de afgelopen jaren aan hulpverlening,
- b. wat hebben jullie geleerd,
- c. waar hebben jullie in de toekomst baat bij qua ondersteuning van het (in-)formeel netwerk.

Tijdens de leerbijeenkomst wordt deze informatie onder leiding van de voorzitter door de

gezinsregisseur ingebracht. Hierna sparren de aanwezigen over het meest passende aanbod, waarbij expliciet aandacht is voor mogelijkheden binnen de informele sfeer.

- Twee keer per jaar een beleidsbijeenkomst plant. Vertegenwoordigers van het Beleid Sociaal Domein, de sociaal teams en partners vanuit de sociale basis nemen deel aan deze bijeenkomst. Het primaire doel van deze samenkomst is het verbinden van praktijkervaringen met beleidsvorming. De voorzitter verzamelt de verworven inzichten uit de leerbijeenkomsten en deelt deze tijdens de vergadering met de aanwezigen.
2. Samenwerking met eigen netwerk is nog geen standaard praktijk. Hierin kan meer bereikt worden, ook in LLO. Op die manier draagt LLO ook bij aan meer samenwerken met eigen netwerk in sociaal teams.
 3. Meer LLO, of langduriger LLO, levert zicht op de kwaliteit van het hulpverleningsaanbod. Wat is er teveel, wat levert te weinig op en wat ontbreekt. Leun- en steuncontact is moeilijk te organiseren zo bleek. Het vraagt ook om meer verbinding met beleid van Ede en organisaties. De periodieke beleidsbijeenkomsten zoals die tijdens de pilot plaatsvonden kunnen hierbij helpen.
 4. Bij langdurige casussen binnen LLO is het raadzaam om periodiek te evalueren of de voortdurende ondersteuning nog steeds noodzakelijk is. Er kan gewenning aan de

ondersteuning optreden, en het kan leiden tot afhankelijkheid. Is voortzetting nog steeds gerechtvaardigd?

5. Onderzoek hoe we het aanbod van vrijwillige ondersteuning specifiek voor de doelgroep kunnen vergroten. Het is belangrijk om op voorhand duidelijk te zijn over wat vrijwilligers willen en kunnen doen. Meestal is er minder animo voor langdurige trajecten die vrij intensief zijn. Na ongeveer een jaar willen vrijwilligers vaak weer iets nieuws proberen met een ander gezin. Het is ook zinvol om samen te werken met zorgaanbieders om te onderzoeken hoe we het aanbod van MBO-geschoolde medewerkers verder kunnen ontwikkelen. Welke competenties, taken en verantwoordelijkheden zijn vereist voor deze functie?